
LEYLA SAZ HANIM'IN SANAT ANLAYIŞIYLA İTTİHAT VE TERAKKİ PROPAGANDASI: TÜRK SANAT MÜZİĞİ VİCDÂN-I MUÂZZAM

The Propaganda of the Committee of Union and Progress with Leyla Saz Hanım's
Artistic Perspective: Turkish Art Music, Vicdân-ı Muâzzam

Caner ÇAKI*

Derya KARABURUN DOĞAN**

ÖZ

1908 yılında Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid, İkinci Meşrutiyet'i ilan etmiştir. Meşrutiyetin ilanından sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti, İmparatorluk üzerindeki nüfuzunu giderek attırmaya başlamaktadır. Cemiyet, özellikle İttihatçı Enver Bey'e yönelik büyük bir propaganda faaliyetine yönelerek, Osmanlı Tebaası'nda Enver Bey'in "Hürriyet kahramanı" olarak anılmasını sağlamaktadır. Bu süreçte Cemiyet'in propaganda faaliyetlerinde müzik sanatı etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Türk müziğinin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde nasıl ve ne yönde kullanıldığı ele alınmıştır. Bu açıdan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde kullanılan, dönemin ünlü Bestecisi Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eserinin sözleri göstergebilimsel analize, müziği ise müzik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Çalışmanın göstergebilimsel analizi sonucunda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, Osmanlı halkına kendisini "kurtarıcı" ve "kahraman" olarak sunduğu ortaya çıkarılmıştır. Vicdân-ı Muazzam Marşı duyumsal analiz yöntemi ile incelendiğinde, marşın GTSM (Geleneksel Türk Sanat Müziği) makamsal yapısına göre Hicazkâr makamı dizisinde Sol (Rast) Do (Tiz Çargâh) ses aralığında, marş ritmik formunda, inici seyirde ve 4/4 Sofyan usulünde bestelendiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Türk Sanat Müziği, Göstergebilim, Müzik, Leyla Saz Hanım

ABSTRACT

Ottoman Sultan II. Abdulhamid declared the Second Constitutional Monarchy in 1908. After the declaration of Constitutional Monarchy, The Committee of Union and Progress Party began to increase its influence on the Empire. The Party, especially towards the Unionist Enver Bey, started a big propaganda activity and shoed Enver Bey as a "Freedom Hero" in Ottoman society. In this process, the art of music was used effectively in propaganda activities of the party. In this study, it was discussed how Turkish music was used in the propaganda activities of the Committee of Union and Progress Party. In this respect, the words of the Vicdân-ı Muâzzam of the famous Composer Leyla Saz, which was used in the propaganda activities of the Committee of Union and Progress, were examined by using semiotic analysis and its melody was analyzed through musical analysis. As a result of the semiotic analysis of the study, it was found that The Committee of Union and Progress offered themselves to the Ottoman people as "saviors" and "heros". When the Vicdân-ı Muâzzam Anthem was examined with sensory analysis method, it was determined that the anthem was composed in the *makam* Hicazkâr within Turkish traditional art music structure, between the range of Sol (Rast) - Do (Tiz Çargâh), in march rhythmic form, in ascending scale, and in 4/4 *Sofyan usûl*.

Keywords: Propaganda, Turkish Art Music, Semiology, Music, Leyla Saz

---

Araştırma Makalesi - Geliş Tarihi/Received Date: 11.08.2018, Kabul Tarihi/Accepted Date: 08.10.2018

* **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, caner.caki@inonu.edu.tr. ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1523-4649>

** Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, dkaraburun@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9091-5957>

Atıf/Citation: Çaki, C. & Doğan D. K. (2018). Leyla Saz Hanım'ın sanat anlayışıyla itihat ve terakki propagandası: Türk sanat müziği Vicdân-ı Muâzzam. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 1-16.

Extended Abstract

The Committee of Union and Progress was established in 1889 in the Ottoman Empire in order to found a constitutional parliamentary system by abolishing the administration of the Ottoman Sultan Abdulhamid II. The party had been influenced by different leaders and ideas until 1913. The party had taken over the state administration in 1913 with the Bâb-ı Âli Coup. From then on, under the influence of the rulers of the party Enver, Talat and Cemal Beyler, the Party of Union and Progress ruled the Ottoman Empire on its own between 1913-1918. Within the party, there were so many ideologies such as Westernism, Ottomanism, Islamism, Turanism and Turkism. However, in time, Enver Bey's idea of gathering all the Turkic peoples, especially the Turkish communities in Central Asia, under one roof, became the most effective thought within the party.

In this study, it was tried to show how the Union and Progress Society benefited from Turkish Art Music for propaganda purposes. Thus, it was aimed to explain the role of music in propaganda. In the context of the study, Leyla Saz Hanım's art understanding was also revealed and a literature on the music structure of the period was planned.

The study is an original study, filling an important gap in the literature for future studies, demonstrating how the music is used in the propaganda activities of the Union and Progress Society, and explaining the relationship between music and propaganda.

In the period when the Committee of Union and Progress was in power in the Ottoman Empire (1913-1918), all the musical works used for propaganda purposes constituted the universe of the study. On the other hand, it was decided to use the sample in the study because it was not possible to reach all the works within the scope of the study. *Vicdân-ı Muâzzam* belonging to Leyla Saz, who made propaganda of the Committee of Union and Progress, was determined as the sample of the study. As a matter of fact, the *Vicdân-ı Muâzzam* was accepted amongst the most popular works of Turkish Classical Music of the time and was performed in various parts of the Empire until the end of 1918, when the Society dissolved itself.

In this study, the use of music in propaganda activities of the Union and Progress Society was only analyzed over Leyla Saz Hanım's *Vicdân-ı Muâzzam*, constitutes the main limitation of the study.

In the study, music analysis and semiotic analysis methods which are among the qualitative research methods were used. Leyla Saz Hanım's work titled *Vicdân-ı Muâzzam* was subjected to music analysis as a decision of pitch, melodic range, rhythmic form, melodic route and method of Turkish Art Music. In addition, the study was examined according to the semiotics concepts of French Linguist Roland Barthes. The concepts mentioned in the work were evaluated in the context of the period in which the Union and Progress Society was in power in the Ottoman Empire.

In terms of connotation dimensions, the success of the Committee of Union and Progress was emphasized in *Vicadan-i Muâzzam*. As a matter of fact, although the name of the society wasn't mentioned in the work, the two important representatives of the society, Enver Bey and Niyazi Bey, took part in the work as metonymies representing the society. Enver Bey and Niyazi Bey were presented via "hero" and "savior" metaphors. At the end of the work, the words "Long live the Ottomans, the long-lived Glorious Army" emphasized the Unionist soldiers in the Ottoman Army. As a matter of fact, thanks to the rebellion initiated by them, the Constitutional Monarchy was declared and the administration of despotism ended. In this work, the myth that the 2nd

Constitutional Monarchy in the Ottoman Empire was announced by Enver Bey and Niyazi Bey (ie, the Union and Progress Committee) was managed to be built.

It is seen that the emphasis on the idea of Ottomanism with the words "We are Ottomans" was constantly made in the study. The idea of Ottomanism, where Muslim and non-Muslim people living in the state in the last years of the Ottoman Empire were seen as an element of the state, became an idea that was abandoned after the state experienced constant land loss. On the other hand, the period which the work emphasized refers to a time when the Committee of Union and Progress had a new voice in the state. Since the leading idea of that period was "Ottomanism", it is seen that the idea of "Ottomanism" was tried to be emphasized. It is possible to conclude that Enver Bey and his team had not yet fully penetrated the League. As a matter of fact, it is seen that the views of Turkism and Turanism defended by Enver Bey were not included in the work.

İttihat ve Terakki Partisi, 1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda dönemin Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamit'in istibdat yönetimine son vererek, meşrutî bir parlamenter sisteme geçilmesi amacıyla kurulmuştu. Parti, 1913 yılına kadar farklı liderler ve fikirlerin etkisinde kalmıştı. Parti 1913 yılında gerçekleşen Bâb-ı Âli Baskını ile devletin yönetimini ele geçirmişti. Bu tarihten itibaren de partinin ileri gelenleri Enver, Talat ve Cemal Beyler'in nüfuzu altında İttihat ve Terakki Partisi, Osmanlı İmparatorluğu'nu 1913-1918 yılları arasında tek başına yönetmişti. Parti içerisinde Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık, Türkçülük gibi pek çok düşünceye sahip ittihatçılar yer almaktaydı. Buna karşın, zamanla Enver Bey'in başta Orta Asya'daki Türk toplulukları olmak üzere tüm Türk halklarını bir çatı altında toplama fikri olan Turancılık, parti içerisinde en etkili düşünce haline gelmiştir.

İttihatçılar, İmparatorluğun her köşesine nüfuz edebilmek için gerek iktidara gelmeden, gerekse iktidara geldikten sonra partilerinin yoğun bir şekilde propaganda faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Parti, 2. Abdülhamit'in tahtta olduğu dönemde propaganda faaliyetlerini genel olarak gizli yapmaktaydı. Buna karşın 1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilanı ve kısa bir süre sonra da 2. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ile birlikte, parti propaganda faaliyetlerini açık bir şekilde yürütmeye başlamıştır. İttihatçıların en büyük propaganda aracı dönemin gazete ve dergileri olmuştur. Bunun yanında İttihatçılar tarafından kitleler üzerinde nüfuz kurmak amacıyla dönemin Türk Sanat Müziği de etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bu çalışmada İttihat ve Terakki Partisi'nin kuruluşundan itibaren yürütmüş olduğu propaganda faaliyetleri ana hatları ile açıklanmıştır. Ardından, İttihat ve Terakki Partisi'nin müziksel propagandasının önemli isimlerinden Leyla Saz Hanım'ın sanat anlayışı ortaya konularak, Leyla Saz Hanım'ın dönemin propaganda amaçlı kullanılan en önemli eseri Vicdân-ı Muâzzam, hem müziksel hem de göstergebilimsel analize tabi tutularak irdelenmiştir.

Göstergebilimsel analiz yöntemi, müzik, resim, film vb. pek çok alanda kullanılmaktadır. Buna karşı yapılan çalışmalarda göstergebilimden genel olarak reklam incelemelerinde yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin, Gülada (2018), "Korku Çekiciliği Kavramının Trafik Kazalarını Konu Alan Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı" adlı çalışmada trafik kazalarını konu alan kamu spotu reklamlarını; Arpa (2018), "İş Güvenliğini Konu Alan Kamu Spotu Reklamlarında Korku Çekiciliği Kavramının Kullanılması" adlı çalışmada iş güvenliğini konu alan kamu spotu reklamlarını; Gülada ve Çakı (2018), "Baudrillard'ın Tüketim Toplumu Boyutunda Jil Çorap Reklamı Örneği" adlı çalışmada televizyon reklamını göstergebilimsel analiz yöntemi ile incelemiştir.

Alanda sanat müziğinin propaganda amaçlı kullanımını inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Nitekim yapılan çalışmalar genel olarak siyasal iletişimde müziğin rolünü inceleyen çalışmalardır. Örneğin, Karaburun Doğan vd. (2017)'nin, "1999 Türkiye'deki Genel ve Yerel Seçimleri'nde Siyasal Partilerin Seçim Müzikleri ve Propaganda Afişleri Üzerine İnceleme" adlı çalışması bunlardan biridir. Çalışmada Türk siyasi partilerinin propaganda müzikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında partilerin propaganda müziklerinin partilerin ideolojileri doğrultusunda şekillendiği sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Son yıllarda propaganda disiplini içerisinde göstergebilimsel analiz yönteminin kullanıldığı Türkiye'de önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde: Çakı (2018b), "Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman Propaganda Kartpostallarında Kullanılan Karikatürlerde Türklerin Sunumunun Göstergebilimsel Açından İncelenmesi" adlı çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu tarafından kullanılan kartpostalların; Çakı vd. (2018), "Horst-Wessel Propaganda Marşı Üzerinden Nazizm İdeolojisinin İnşası" adlı çalışmada Nazizm ideolojisinin Almanya'da inşasında Naziler tarafından kullanılan marşların; Çakı ve Gülada (2018),

"Vichy Fransası'nda İşgal Propagandası" adlı çalışmada da 2. Dünya Savaşı'nda Vichy Fransası tarafından kullanılan propaganda posterlerinin; Çakı (2018c), "Mitinglerin Propagandadaki Rolü: Nürnberg Mitingleri'ne Ait Fotoğrafların Göstergebilimsel Analizi" adlı çalışmada Nürnberg Mitinglerinde çekilen fotoğrafların; Çakı ve Topbaş (2018), "Almanya İçin Alternatif Partisi'nin Göçmen Karşıtı Propaganda Faaliyetlerini 2017 Alman Federal Seçimleri Üzerinden Okumak" adlı çalışmada Almanya İçin Alternatif Partisi'nin propaganda görsellerini propaganda amaçlı nasıl ve ne yönde kullandıklarını incelemiştir.

Alanda yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda İttihat ve Terakki Dönemi'nde sanat müziğinin propaganda amaçlı kullanımını ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan çalışmanın alanda ilk olması, gelecek çalışmalar için önemli bir kaynak teşkil etmesini sağlayacaktır. Çalışmada ilk olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetleri hakkında genel bilgi verilmekte ardından Leyla Saz Hanım'ın sanat anlayışı ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Son olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına damgasının vuran Leyla Saz Hanım'ın Türk Sanat Müziği eseri Vicdân-ı Muâzzam şarkısının, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda aracı olarak nasıl ve ne yönde kullanıldığı, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel ve müzik analizleri çerçevesinde incelenmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Propaganda Faaliyetlerine Genel Bir Bakış

Propaganda, belirli bir fikri, düşünceyi veya ideolojiyi, kitle iletişim araçları kullanarak, kitlelere benimsetmeye çalışan ikna yollu bir iletişim türüdür (Çakı, 2018a, s. 14). Propagandanın gerçekleşmesi için mutlaka bir propagandacı, bir kitle ve bir düşüncenin olması gerekir (Domenach, 2003, s. 18). Propaganda kaynaktan alıcıya tek yönlü olarak işlemektedir. Propaganda, propagandayı yapan kişinin çıkarına hizmet etmektedir. Nitekim propaganda, propagandacının görüşlerini kitlelere iletmek üzere hareket eder (Jowett vd, 2014, s. 1). Bu açıdan propagandanın tarafsız bir tutum içerisinde hareket etmesi beklenmemektedir. Propagandanın başarısı; propagandacının retorığı, kullandığı kitle iletişim araçları ve bulunduğu bağlam ile doğru orantılıdır. Bu nedenle başarılı bir propaganda faaliyetinin yürütülebilmesi için iyi bir planlamanın yapılması gerekmektedir.

Propagandanın tarihi çok eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Buna karşın en etkili olduğu dönem 20.yüzyıldır. 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, farklı fikir ve düşüncelerin geniş kitlelere ulaşma imkanı bulmasını sağlamıştır (Çankaya, 2008, s. 24). Diğer yandan 20. yüzyıl, pek çok farklı ideolojik akımın da doğduğu bir yüzyıl olmuştur. Bu dönemde Nazizm, Faşizm, Komünizm gibi ideolojiler etkili olmaya başlamıştır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında da, Osmanlıcılık, Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Turancılık gibi farklı ideolojilerin hakim olmaya başladığı görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına egemen olan İttihat ve Terakki Cemiyeti bünyesinde de pek çok farklı görüş barındırmıştır. Buna karşın 1913 yılında gerçekleştirilen Bâb-ı Âli Baskını'ndan sonra Enver Bey'in savunduğu Türkçülük ve Turancılık görüşleri Cemiyet'te etkili olmaya başlamıştır. Nitekim, Cemiyetin ilk çalışmalarından biri Osmanlı Devleti'nde var olan Türkçülük karşıtı propagandayı ortadan kaldırmak olmuştur (Semiz, 2014, s. 235). Ardından da başta İstanbul olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanında Türkçülük fikrinin hakim kılınması için yoğun bir propaganda faaliyetine girişilmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk Tarihi'nde propaganda faaliyetlerini en etkili kullanan ilk oluşumlardan biri olmuştur. Bu süreçte Cemiyet dönemin kitle iletişim araçlarından propaganda faaliyetlerinde etkin bir şekilde yararlanmıştır. Bunlar içerisinde Cemiyet'in kuruluşundan itibaren kullandığı en etkili propaganda aracı risaleler (kitapçıklar) olmuştur. Nitekim, cemiyet 2. Meşrutiyet'in ilanından önce ve sonra halkı bilgilendirmek amacıyla sürekli risaleler yayınlamıştır. Risalelerin hazırlanış amacı, Cemiyet'in düşüncelerinin Osmanlı tebası içerisinde yayılmasını sağlamak ve 2. Abdülhamit yönetiminin olumsuz yanlarını halka anlatmıştı. Bu risaleler imzasız olarak yayınlamıştı. Bu risalelerden bir kaç *Neler Olacak, Hilafet Risalesi, İmamet, Cemiyet-i Cedîde-i Osmaniye* ve *Vatan Tehlikede*'ydi (Aslan, 2011, s. 306). Risaleler ile Cemiyet halkı aydınlatmanın yanında kendine taraftar da toplamıştı.

Cemiyet'in kullandığı en önemli propaganda araçlarından biri de yazılı basın olmuştu. Örneğin, Çanakkale Savaşı'nda Cemiyet'in propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi için Harp Mecmuası adında bir gazete çıkarılmaktaydı. Gazetede savaştaki başarılar, esir alınan askerler vb. pek çok konuyu içeren resim ve metinler bulunmaktaydı. Yazılı basında yapılan propagandanın temel amacı Cemiyet'in imparatorlukta nüfuzunu arttırmayı sağlamaktı. Böylece Cemiyet Birinci Dünya Savaşı'nda gerçekleştirdiği askeri harekatlarda halktan destek almayı ummaktaydı. Nitekim, yazılı basında yapılan propagandanın temel amacı Cemiyet lehine kamuoyu oluşturma amacı taşımaktaydı (Ulu, 2011, s. 61). Buna karşın ülke çapında okuma yazma oranının çok düşük bir seviyede olması, Cemiyet'in yazılı basın üzerinden gerçekleştirdiği propaganda faaliyetlerinin istenilen etkiyi göstermesini engellemekteydi. Bu süreç Cemiyet içerisinde halkın her kesimine hitap edecek bir propaganda aracının kullanılması ihtiyacını oluşturmuştu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Bâb-ı Âli Baskını ile Osmanlı yönetimine geldikten sonra ülkede önemli reformalara imza atmıştır. Cemiyet, tarımdan, eğitime, külltürden sanata çok çeşitli alanlarda reformlar yapmaktaydı, ülkede kalkınmanın öncüsü olmaktaydı. Bu süreçte Cemiyet yaptığı tüm çalışmaları Osmanlı halkına anlatabilmek için de propaganda faaliyetlerine ihtiyaç duymuştu (Örmeci, 2010, s. 105). Diğer yandan ülke çapında Prens Sebahattin'in görüşlerini savunan liberaller, tahttan indirilen 2. Abdülhamit'i destekleyenler gibi pek çok Cemiyet karşıtı grup bulunmaktaydı. Bu gruplar Cemiyet'in gerçekleştirdiği reformlara karşı çıkmakta ve Cemiyet'e yönelik yoğun bir propaganda faaliyetine yönelmişlerdi. Bu aşamada Cemiyet kendisine yöneltilen propaganda faaliyetleri için de karşı propaganda faaliyetlerine başlamaktaydı. Nitekim yapılan tüm propaganda çalışmalarına karşın Cemiyet toplumun her kesiminin desteğini elde edememişti (Şimşek, 2014, s. 189). Bu süreçte, Cemiyet, karşı propagandayı önlemek ve kendi propaganda faaliyetlerinin de etkisini arttırmak için sansürü kimi zaman devreye sokabilmekteydi. Zaman içerisinde Cemiyet'in sansür uygulaması ülke çapında yaygın bir hal almıştır. Özellikle 1. Dünya Savaşı'nda İttihat ve Terakki Cemiyeti adına olumsuz veya eleştirel bir söylemde bulunmak neredeyse imkansız hale gelmişti (Ulu, 2011, s. 78). Cemiyet'in aldığı tüm bu sıkı önlemler Osmanlı halkında Cemiyet'e karşı olumsuz bir algının oluşmasına neden olmuştu. Bu süreçte Cemiyet halka iyi gözükme için yine propaganda faaliyetlerine ihtiyaç duymuştu.

Genel manada değerlendirildiğinde İttihat ve Terakki Cemiyeti için propaganda faaliyetleri iktidarlarının meşruiyetini sağlamaları açısından büyük öneme sahip olmuştur. Cemiyetin propaganda faaliyetlerinin temel olarak yazılı basın üzerinden yürütüldüğü ve karşı propagandaları da sansür ile yok etmeye çalıştığı görülmektedir. Diğer yandan dönemin ünlü İttihatçı aydınlarının söylevleri ve ünlü bestekârlarının eserleri de Cemiyet'in propaganda faaliyetlerinde etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Leyla Saz Hanım ve Sanat Anlayışı

Kültürlerin yenilenerek, değişerek ve devinerek aktarılması ile günümüzde etnomüzikoloji araştırmaları disiplinlerarası bir anlayışla değerlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle etnomüzikoloji alanında yapılan çalışmalar farklı disiplinlerin bir arada olma şansı yakalamasına olanak sağlamıştır. Müziğin farklı alanlarını ilgilendiren çalışmaların yoğunlaşması, müzik kültürleri içinde yeni başlıklar olarak nitelendirilebilecek “müzik ve siyaset”, “müzik ve propaganda” “müzik ve din” gibi birçok farklı disiplinin bir arada çalışabileceği başlıkların oluşmasını sağlamıştır. Bu başlıkların oluşması ve ilgi çekmesi, etnomüzikoloji alanındaki araştırmacılar için farklı disiplinlerden araştırmacılarla birlikte çalışma fırsatı vermiştir. Çalışmanın konusu etnomüzikoloji alanında ve iletişim alanında çalışan araştırmacıların disiplinler arası ortaklaşa yürüttüğü bir konu olması nedeni ile sistematik müzikoloji alanına giren bir çalışmayı oluşturmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde kadının sosyal yaşantı içerisindeki rolünü, konumunu ve kimliğini nasıl olduğunu belirlemeye yönelik literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Özellikle tarihsel çalışmalarda Osmanlı döneminde müziğin şehirlerde ve saraylarda icra edilen yapısının daha çok minyatürlerde, resimlerde ve yazılı belgelerde ele alındığı görülmektedir. Beşiroğlu, Osmanlı müziğinde kadın besteciler ve müzikal kimlikleri ile ilgili çalışmasında 15. ve 16. yüzyıllarda kadın müzisyenlerin özellikle minyatürlerde yer bulduğundan, doğu kültür merkezlerinde yapılmış minyatürlerde sahne üzerinde genel olarak kadınların şarkı söylerken, çeng, kanun, bendir, daire, def, kopuz, Horasan tanburu, rebap, kemançe, ney gibi enstrümanları icra ederken tasvir edildiği bilgisini vermektedir (Beşiroğlu, 2006, s. 8-9).

Bu dönemde yaşayan kadın müzisyen ve şairleri değerlendiren Kemal Sılay, çalışmasında Osmanlı'da kadın kimliğini; “Bir kadının, erkek şair tarafından yapılandırılmış olup doğallıkla onun bilgilerini, onun sözcüklerini, onun düşünce, inanç ve arzularını yansıtan bir geleneğin içinde şiir yazmaya girişmesi nasıl olanaklı oluyordu?” sorusu ile aktarmaya çalışmıştır (Sılay, 2000, s. 203). Bu açıklama ile İslami dönemde var olan ataerkil yapının Osmanlı döneminde de süre geldiğini söylemek mümkündür. Bu ataerkil yapının kültürün her alanına olduğu gibi sanata da yansıdığı görülmektedir.

Osmanlı saraylarında kadın ve erkekler ayrı yerlerde müzik eğitimi almışlardır. Farklı musiki hocaları tarafından erkeklere Enderun'un içerisinde “meşkhane”de, kadınlara ise “Harem-i Humayun”da ya da saray dışında konaklarda musiki eğitimi verilmiştir (Beşiroğlu, 2006, s. 8-9). Saray içerisinde ya da konaklarda musiki eğitimi alan kadınlar kendilerini geliştirerek bestekâr ve enstrüman icracısı olarak etkinliklerde görev almış, eserlerini icra etmişlerdir. Osmanlı'da Tanzimat ile birlikte sarayda yapılan musikide batı etkileri görülmektedir. Bunun en önemli kanıtı Tanzimat'tan sonra sarayda piyanonun kullanılmaya başlanması ve dış ülkelerden müzik dersi vermeleri amacı ile öğretmenlerin getirilmesidir.

Leyla Hanım İstanbul'da doğmuştur ve babası saray görevlilerinden olduğundan, (İstanbul şehreminlerinden)¹ eğitimine sarayda başlamıştır. II. Abdülmecit döneminde çocukluğu sarayda geçen ve ilk eğitimini sarayda edinen Leyla Saz, piyano ve resim derslerini de saraydaki öğretmenlerden almıştır (Özcan,

¹ (*şe'hremini*): 1. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a kadar saray ve devlet yapılarının onarımına, haremın gider ve aylık işlerine bakmakla yükümlü kimse. 2. Şehremanetinin başında bulunan kimse, belediye başkanı (internetkaynağı: http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=verilst&ayn1=bas&kelime1=%C5%9Fehremini, erişim tarihi: 09.05.2018).

1979). Matmazel Romao'dan piyano derslerini, Nikogas ve Aziz Efendiler'den ise Türk musikisi derslerini temin etmiştir. Birçok lisanda konuşup yazabilen Leyla Saz, iki yüze yakın şarkı bestelemiştir.

Vicdân-ı Muâzzam Marşı da bu bestelerden biridir. Leyla Saz, Türk Musikisi alanında besteler yapmıştır. Buna karşın eserleri dinlendiğinde bestecinin müziksel analiz bakımından batı müziği etkisinde kaldığı ortaya çıkmaktadır. Padişah tarafından musikide yaptığı çalışmalardan dolayı, nişana layık görülmüştür (Beşiroğlu, 2006, s. 13).

Leyla Saz'ın besteleri genel olarak popüler kültüre yönelik değildir. Eserleri ses sanatçılarının rahatlıkla icra edebileceği bir üslupta bulunmamaktadır. Leyla Saz, yaşamı boyunca icracı müzisyenlere evini açmış ve evinde musiki üstatları ile birlikte müzik toplantıları yapmış, bu yolla sanatsal yönü geliştirmiştir (Çetin, 1997, s. 96). Türkiye'de soyadı kanununun çıkarılması ile vefatından birkaç yıl önce Leyla Hanım kendisi için Saz soyadını uygun görmüştür. Bu durum Leyla Hanım'ın musikiye olan düşkünlüğünün göstergelerindedir. Leyla Saz, sarayda yetişmiş olmasına rağmen türkü formunda bestelediği eserler ile doğrudan halka ulaşabilmiştir.

Leyla Saz'ın şarkılarından elli ikisi günümüze ulaşmıştır. Sanatçının sadece musiki değil, şairlik ve yazarlık yönü de bulunmaktadır. Kaleme aldığı şiirler dönemi itibarı ile çok popüler olmuştur fakat halk tarafından Saz'ın bestekârlığının şairliğinden daha iyi olduğu görüşü benimsenmiştir (Özcan, 1979).

Leyla Saz şiirlerini önce yayınlamamıştır. Bostancı'daki evinde çıkan yangından sonra şiirlerinin ve bestelerinin büyük bir bölümü yangında yok olmuştur. Leyla Saz, 1928 yılında şiirlerini "Solmuş Çiçekler" adlı şiir kitabında yayınlamıştır. Anılarını yayınlayan ilk Müslüman kadın yazardır. Leyla Saz, "Harem ve Saray Adatı Kadimesi" adlı anılarını yazdığı kitabını 1920-1921 yılları arasında, "Harem-i Hümayun ve Sultan Sarayları" adıyla Vakit Gazetesi'nde, daha sonra da 1925'de "Le Harem Impérial et les Sultanes au XIXe siècle" adıyla Fransızca olarak Paris'te yayımlatmıştır. Saz'ın vefatından sonra, eserin ismi değiştirilerek 1974 yılında "Harem'in İçyüzü" başlığıyla yeniden basılmıştır. Eserde, Saray'ın iç mimarisinden, saray içerisindeki sosyo-kültürel yaşamdan, saray içerisinde farklı eğitimler tarafından verilen derslerin içeriklerinden, saraydaki dans ve müzik derslerinden, eğlencelerden, saray mutfağından, sarayda erkek-kadın ilişkilerinden, düğün geleneğinden bizzat gözlemlediği etnolojik önem taşıyan sarayda var olan dönemin şartlarını geniş hatları ile yansıtan bilgileri aktarmaktadır.

Leyla Saz'ın anılarının, bestelerinin ve şiirlerinin çoğu Bostancı'daki köşkü yandığı zaman kaybolduğu söylenmektedir. Yangından sonra otuz beş şarkının notası, Şamlı İskender tarafından üç cilt olarak "Külliyat-ı Musiki" başlığı altında yayımlanmıştır (Özcan, 1979).

Metodoloji

Çalışmanın Amacı

Çalışma kapsamında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türk Sanat Müziği'nden propaganda amaçlı nasıl yararlandığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylece müziğin propagandada amaçlı ne gibi bir rol oynayabileceğinin açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında Leyla Saz Hanım'ın sanat anlayışı da ortaya konularak, dönemin müzik yapısı hakkında alanda literatür oluşturulması planlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Çalışma; özgün bir çalışma olması, gelecek çalışmalar için literatürde önemli bir boşluğu doldurması, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde müziğin ne şekilde kullanıldığını ortaya koyması, müzik ve propaganda ilişkisini açıklaması gibi nedenlerden dolayı alanda önem taşımaktadır.

Çalışmanın Evreni ve Örnekleme

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidarda bulunduğu dönemde (1913-1918) propaganda amaçlı kullanılan tüm müzik eserleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın çalışma kapsamında tüm eserlere ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle çalışmada örneklem kullanılması kararlaştırılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin doğrudan propagandasını yapan Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam çalışmada örneklem olarak belirlenmiştir. Nitekim, Vicdân-ı Muâzzam dönemin en popüler Türk Sanat Müziği parçası olarak kabul görmüş ve Cemiyet'in kendisini feshettiği 1918 yılının sonuna kadar da İmparatorluğun çeşitli yerlerinde seslendirilmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde müziğin kullanımının yalnızca Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eseri üzerinden incelenmesi, çalışmanın temel sınırlılığını meydana getirmektedir.

Çalışmanın Soruları

- Çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;
- İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk Sanat Müziği'ni propaganda amaçlı nasıl ve ne yönde kullanmaktadır?
- Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eserinde öne çıkan konular nelerdir?

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan müzik analizi ve göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam adlı eseri Türk Sanat Müziği olarak karar perdesi, ses aralığı, ritmik formu, makam dizisi, seyir yapısı ve usulü boyutunda müzik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca eser Fransız Dil Bilimci Roland Barthes'in düz anlam ve yanalam kavramları üzerinden incelenmiştir. Eserde geçen kavramlar İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidarda olduğu dönemin bağlamında değerlendirilmiştir.

Analiz

Çalışmanın bu bölümünde Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eserinin müzik ve göstergebilimsel analizleri yapılmıştır.

Vicdân-ı Muâzzam Eserinin Propaganda Amaçlı Müzik Analizi

Marşlar müzik türü olarak ölçülü yürüyüşlerde kullanılan ve kullanılacağı topluluğa göre yazılan ve o topluluğu yansıtan müzik parçalarıdır (Batur, 1999, s. 4). Marşlarda konu bakımından ortak dil önemlidir. Konu içeriği genel olarak vatan, milliyetçilik, manevi güç, birliktelik, kahramanlık, bayrak vb. anlamlara gelmektedir.

Marşlar ülkeler bazında bakıldığında askeri kurumlar ile halkın iletişimini de sağlayan bir yapıya sahiptir. Çünkü marşları çoğunlukla milletlerin askeri bandoları icra eder. Orduların ve halkın moral ve motivasyonu için marşlar büyük öneme sahiptir. Savaşlarda bandolar marşlar eşliğinde kendi ordularına moral ve motivasyon gücü verirken, savaşılan orduya korku hissi uyandırır.

Marşlar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de halk ve ordu motivasyonunu arttırmak ve halkı yönlendirmek için önem arz etmiştir. Osmanlı'da özellikle Meşrutiyetten sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin imparatorluk üzerindeki etkisini giderek attırmaya başladığını söylemek mümkündür. İttihat ve Terakki Cemiyeti, kullandığı propaganda çeşitleri ve faaliyetleri ile Enver Bey'in halk içinde ve sarayda "Hürriyet kahramanı" olarak anılmasını sağlamıştı. Bu bakımdan marşlarda propaganda amaçlı bir ideolojik söylemi ya da fikri kitlelere empoze etmek için kullanılması durumu, Vicdan-ı Muazzam marşı içinde geçerlidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti halk ve sarayda bıraktığı etkinin büyüklüğü nedeni ile en çok müzik sanatını propaganda faaliyetlerinde kullanmıştır.

Müzik eserleri müziksel analiz bakımından (sistemik ve duyumsal (işitsel) olarak) incelendiğinde, müziksel özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Uzmanlar tarafından GTSM'de bulunan makamsal yapıya göre incelenecek eserlerin, inceleme sonucunda tonu, makam dizisi, karar sesi, güçlüsü ve usul yapısı gibi özelliklerine ulaşılabilir. Müzikal eserler üzerinde yapılan müzik analizleri;

“Etüd ya da eseri oluşturan tüm yapıtaşlarının teker teker irdelenerek kompozisyonun bütünü içindeki yerleri ve bütünüle ilişkilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu analizler; harmony, kontrpuan, form, still, eserin bestecisi hakkında bilgi, eserin karakteri (dans, marş, dinsel...vb), eserdeki karakter ve atmosfer değişiklikleri, kavrayışı ifade edebilecek estetik sorunlar (ritm: Ölçü aksanları, ritmik aksanlar ve duygusal aksanlar; melodi: Cümle ve cümle parçacıklarının artikülasyonu ve nüans öğeleri) vb. tüm müzikal planlamaları içerir. Bütün bu planlamalar eserin teknik ve müzikal özelliklerini tanımak için yapılan analizler olup, esasen, etkili bir performansa ulaşabilmede teknik ve müzikal disiplinlere ilişkin güçlüklerin belirlenerek çözümlerinin üretildiği bir tanıma analizidir” (Bağçeci, 2003, s. 163).

Bu açıdan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde kullanılan, güftesini Fehime Nüzhet'in yazdığı ve dönemin ünlü Bestecisi Leyla Saz Hanım'ın bestelediği Vicdân-ı Muâzzam Marşı'nın müzik analizi dönemde sıklıkla kullanılan GTSM makamsal yapısına göre duyumsal analiz yöntemi ile incelenmiştir. Eserin müziksel analizi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Vicdan-ı Muazzam Eserinin Müziksel Analizi

VİCDAN-I MUAZZAM MARŞI					
Karar Perdesi	Ses Aralığı	Ritmik Formu	Makam Dizisi	Seyir Yapısı	Uslu
Sol (Rast perdesi)	Sol (Rast) Do (Tiz Çargâh)	Marş	Hicazkâr	İnici	4/4 Sofyan

Tablo 1'de görüldüğü üzere Vicdan-ı Muazzam Marşı ses kayıtlarından dinlenilerek duyumsal analiz yöntemi ile incelendiğinde, marşın Hicazkâr makamı dizisinde Sol (Rast) Do (Tiz Çargâh) ses aralığında, marş ritmik formunda, incici seyirde ve 4/4 Sofyan usulünde bestelendiği belirlenmiştir. Hicazkâr makam dizisi incici bir seyre sahiptir bu nedenle Resim 1'de görülen dizi üstten genişlemiştir.

Şekil 1. Vicdan-ı Muazzam Eserinin Makam Dizisi (Hicazkâr Makamı Dizisi)

Makam, Zirgüleli Hicaz makamı dizisinin Rast perdesi üzerine göçürülmesiyle elde edilir. Hicazkâr makam dizisi inici bir seyre sahiptir. Bu nedenle Şekil 1'de görülen dizi üstten genişlemiştir. Zirgüle'li Hicaz makamı dizisinin Rast perdesindeki inici şeddidir. Yani Resim 1'de gözlemlendiği gibi, pest tarafta (Rast perdesinde) bir Hicaz beşlisine, tiz tarafta (Nevâ perdesinde) bir Hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Tablo 2. Vicdan-ı Muazzam Eserinin Müziksel Analizi

VICDAN-I MUZZAM MARŞI		
Osmanlı Marşı	Güfte	Besteci
Vicdan-ı Muazzam Marşı	Fehime Nüzhet	Leyla Saz

Marşın konu içeriğinde Osmanlı ordusu ön plana çıkarılarak, vatan sevgisine vurgu yapılmıştır. Özellikle marşın sözlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun zorluklarla karşılaşsa da yılmadan zafere doğru yürüdüğünden, vatan-millet sevgisinden söz edilmektedir.

Vicdân-ı Muâzzam Eseri'nin Propaganda Amaçlı Göstergebilimsel Analizi

Göstergebilimsel analiz ile ilgili temel kavramlar.

Göstergebilim, en kısa tanımıyla göstergelerden oluşan anlamları inceleyen bir bilim dalıdır (Kalkan Kocabay, 2008, s. 13). Göstergebilim, bir metnin veya görüntünün bariz olan anlamının dışında oluşan ve gönderici tarafından göstergeler yoluyla kodlanan anlamları ortaya koymaya çalışmaktadır (Geray, 2014, s. 164). Göstergebilim ile göstergeler üzerinden verilmek istenen mesajların adlandırılması amaçlanmaktadır (Tanyeri Mazıcı vd., 2018, s. 295). İnsan hayatında anlam yüklü çok fazla göstergenin olduğu düşünüldüğünde göstergebilimde inceleme alanının o denli geniş olduğu anlaşılabilir (Tekinalp vd., 2013, s. 139). Nitekim, göstergeler anlamlandırma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (De Saussure, 2014, s. 104). Günümüzde göstergebilimsel analiz yöntemi, film, fotoğraf, müzik, reklam gibi pek çok farklı alanın analizinde kullanılabilir. Göstergebilimsel analizin doğru bir şekilde yapılabilmesi için şu kavramların iyi bilinmesi gerekmektedir;

Düzanlam, göstergelerin insanların zihninde oluşturduğu ilk anlamı içermektedir. Diğer bir deyişle, bir göstergenin öznel olmayan, değişmez anlamını ifade etmektedir (Rifat, 2013, s. 72).

Yananlam, anlamlandırmanın ikinci düzeyini oluşturmaktadır. Bir sözcüğün, iletişim sırasında herkes tarafından algılanamayan, imgelere ve özenimlere dayanan anlamı içermektedir (Sığırcı, 2016, s. 74-75).

Mit, bir kültürün doğa üzerinde yaşanan olayları açıklamak için meydana getirdiği öykülerdir (Fiske, 2017, s. 185). Örneğin, Nazi Almanyası'nda Yahudilerin düşman olarak algılatılması.

Gösterge, iletişim boyutunda kişinin zihninde soyut olanı, somut hale getirerek onun aklında yer almayı ve onda bir imaj oluşturmayı amaçlayan kavramı içermektedir (Çetin vd., 2015, s. 199).

Metafor, bir sözcüğün ilk anlamının dışında başka bir sözcük yerine kullanılmasıdır (Guiraud, 2016, s. 146). Örneğin, kara kedinin uğursuzluk getirdiğine inanılması.

Metonimi, birbirleri ile bağlantılı iki kavramdan birinin diğeri yerine kullanılmasıdır (Guiraud, 2016, s. 145-146). Örneğin, bir öğrenciyi ifade etmek için kalem, kitap ve okul çantasının kullanılması.

Barthes, göstergebilimsel analizinde düzanlam ve yananlam kavramlarının üzerinde durmaktadır (Barthes, 2016, s. 84). Nitekim yanlamın kimi zaman egemen güçler tarafından inşa edilebildiğini ileri sürmektedir. İnşa edilen yananlamların toplum tarafından kabul görebilmesi içinde kitle iletişim araçları ile bazı mitlerin ortaya çıkarıldığını söylemektedir. Mitler, kültür içerisinde neyin doğru, neyi yanlış, kimin dost, kimin düşman olduğu konusunda bilgi vermektedir (Yaylagül, 2017, s. 123). Barthes, bu süreçte egemen güçlerin kitle iletişim araçları ile kültür içerisinde oluşturulan yapay anlamları, doğallaştırma çabası içerisine girdiğini söylemektedir. Yananlamların doğallaştırılması ile birlikte, egemen güçlerin fikirlerinin toplum içerisinde hakim olması sağlanmaktadır (Barthes, 2017, s. 18).

Vicdân-ı Muâzzam eseri'nin sözleri.

Vicdanı Muazzam Olan Osmanlılarız Biz.

Peymanına Kanun Koyan Osmanlılarız Biz.

Arzusunu Pek Güç Bulan Osmanlılarız Biz.

Azminde Sebâtkar Olan Osmanlılarız Biz.

Enver'le Niyazi, Unutulmaz Bu İsimler,

Tarih-i Medaniye Emanet Bu Cisimler.

Yaşa Vatan Çok Yaşa! Yaşa Millet Çok Yaşa!

Yaşasın Osmanlılar, Yaşasın Şanlı Ordu!

Vicdân-ı Muâzzam eseri'nin göstergebilimsel analizi.

Vicdân-ı Muâzzam eserinin sözleri genel olarak düzanlam boyutunda ele alındığında, eserde Osmanlılara, Enver ve Niyazi Beyler'e ve Osmanlı Ordusu'na vurgu yapıldığı görülmektedir. Osmanlı Ordusu'nun iki genç subayı Enver ve Niyazi Beyler, dönemin padişahı 2. Abdülhamit'e karşı ayaklanarak dağa çıkmışlardır. Her ikisinin de ortak arzusu Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimini tekrar ilan ederek, var olan istibdat yönetimine son vermektir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen isimleri olan Enver ve Niyazi Beyler, 1908 yılında askeri nüfuzlarını kullanarak ülkede 2.Meşrutiyet'in ilan edilmesini sağlamıştır. 2. Meşrutiyet'in ilanından sonra da başlattıkları isyana son vermişler ve ülkede yukarıda belirtildiği gibi "Hürriyet Kahramanları" olarak anılmaya başlanmıştır.

Yananlam boyutunda ele alındığında Vicdân-ı Muâzzam'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başarılarına vurgu yapılmaktadır. Nitekim, cemiyetin adı eserde geçmemesine rağmen, cemiyetin iki önemli temsilcisi Enver ve Niyazi Beyler cemiyeti temsil eden metonimler olarak eserde yer almıştır. Enver ve Niyazi Beyler, eser içerisinde "kahraman" ve "kurtarıcı" metaforu olarak sunulmaktadır. Eserin sonunda yer alan "Yaşasın Osmanlılar, Yaşasın Şanlı Ordu" sözleri Osmanlı Ordusu'ndaki İttihatçı askerlere vurgu yapmaktadır. Nitekim onların başlattığı isyan sayesinde Meşrutiyet ilan edilmiş ve istibdat yönetimi son bulmuştur. Eserde, Osmanlı toplumu içerisinde 2. Meşrutiyet'in Enver ve Niyazi Beyler tarafından (dolayısıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti) ilan ettirildiğine dair mit inşa edilmeye çalışılmaktadır.

1. Meşrutiyet, 1876 yılında ilan edilmiş, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı bahane edilerek 1878 yılında Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasıyla (bir diğer tanımla tatil edilmesiyle) son bulmuştur. 2. Meşrutiyet'in ilanı ise 1908'dir. Aradan geçen 32 yıllık süreçte 2. Abdülhamit'in istibdat yönetimi ülkede egemen olmuştur. Eserde yer alan "Arzusunu Pek Güç Bulan Osmanlılar Biz" sözleri, yananlam boyutunda Meşrutiyet'in Osmanlı Devleti'ne çok geç geldiğine vurgu yapmaktadır. Diğer yandan "Azminde Sebâtkar Olan Osmanlılar Biz" sözleri ile de yine yananlam boyutunda Osmanlı toplumunun Meşrutiyet'i azimli çalışmaları ile elde ettiğini belirtmektedir. 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde en önemli rolün İttihat ve Terakki'ye ait olduğu düşünüldüğünde, eserde yine Cemiyet'e vurgu yapıldığı söylenebilir. Nitekim, Cemiyet kurulduğu ilk yıllardan itibaren 2. Abdülhamit'in ülke içerisindeki uygulamalarına karşı çıkmış ve Osmanlı İmparatorluğu içerisinde tıpkı Avrupa'nın bazı ülkelerinde olduğu gibi halkın yönetime katıldığı bir demokrasi düzeninin teşkil edilmesi için mücadele vermiştir.

Eserde sürekli olarak geçen "Osmanlılar Biz" sözleri ile "Osmanlılık" görüşüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında devlet içerisinde yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim herkesin devletin bir unsuru olarak görüldüğü Osmanlılık fikri, devletin sürekli toprak kaybı yaşamasından sonra zamanla terk edilen bir fikir olmuştur. Buna karşın eserin vurgu yapıldığı dönem, İttihat ve Terakki'nin devlet içerisinde yeni yeni söz sahibi olduğu bir dönemi ifade etmektedir. O dönemin önde gelen fikri de "Osmanlılık" olduğu için eserde "Osmanlılık" fikrinin ön plana çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Buradan Enver Bey ve ekibinin Cemiyet üzerinde henüz tam olarak nüfuz kuramadığı sonucuna da varmak mümkündür. Nitekim Enver Bey'in savunduğu Türkçülük ve Turancılık görüşlerinin şarkıda yer almadığı görülmektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk tarihinin en kapsamlı propaganda faaliyetlerini yürüten ilk kurumu olmuştur. Bu süreçte, Cemiyet, resimden müziğe sanatın pek çok alanından propaganda faaliyetlerinde yararlanmıştır. Özellikle, bu dönemde Türk sanat müziği Cemiyet'in önemli bir propaganda aracı olarak hizmet etmiştir. Çalışmada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde Türk sanat müziğini kullanımı dönemin ünlü Bestekâr Leyla Saz Hanım'ın Türk Halk Müziği Vicdân-ı Muâzzam eseri özelinde ele alınmıştır. Böylece sanat müziğinin, propaganda disiplini içerisindeki rolü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Vicdan-ı Muazzam Marşı duyumsal analiz yöntemi ile incelendiğinde marşın Hicazkâr makamı dizisinde Sol (Rast) Do (Tiz Çargâh) ses aralığında, marş ritmik formunda, inici seyirde ve 4/4 Sofyan usulünde bestelendiği belirlenmiştir. Hicazkâr makam dizisi inici bir seyre sahiptir bu nedenle makamsal dizinin üstten genişlediği gözlemlenmiştir.

Çalışmada, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda faaliyetlerinde müzik sanatını kullanımında, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden tamamen farklı bir seyir izlediği sonucu elde edilmiştir. Nitekim, Cemiyet iktidara gelmeden önce Osmanlı İmparatorluğu'nda 2. Mahmut Dönemi'nde kurulan Mızıkâ-yı Hümayun'un batı tarzı müziklerinin hakim olduğu görülmektedir. Mızıkâ-yı Hümayun'da İtalyan Müzisyen Giuseppe Donizetti'nin (Donizetti Paşa) "Mahmudiye Marşı" ve "Mesudiye Marşı" gibi batı tarzı müzikleri Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi marşları haline gelmiştir. Buna karşın Cemiyet'in Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eseriyle Türk Sanat Müziği yöneldiği gözlemlenmiştir. Nitekim, Cemiyet'in savunduğu Osmanlılık fikirlerinin propaganda müziğine yansıdığı, müziklerinde milli ezgilere yer verdiği ortaya çıkmıştır.

Vicdân-ı Muâzzam'ın eserinin sözlerinin göstergebilimsel analizi sonucunda, eserde Enver ve Niyazi Beyler'in İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin metonimi olarak kullanıldığı görülmüştür. Cemiyet eserde, "kahraman" ve "kurtarıcı" metaforları olarak sunulmuştur. Yananlam boyutunda Cemiyet'in, Türk Ordusu'ndan aldığı destek ile 2. Meşrutiyet'in ilanını sağladığı ortaya konulmaya çalışmıştır. Eserde sürekli olarak vurgulanan "Osmanlılar Biz" yazılı kodları ile Cemiyet'in "Osmanlılık" görüşüne destek verdiği anlatılmaktadır. Genel manada eserin Cemiyet'i yüceltici söylemlere yer verdiği görülmüştür.

Şarkının üzerinde durulması gereken en önemli noktası "Yaşa Vatan Çok Yaşa! Yaşa Millet Çok Yaşa! Yaşasın Osmanlılar, Yaşasın Şanlı Ordu!" şeklindeki yazılı kodlarıdır. Nitekim, sözler doğrudan Osmanlı halkına vurgu yapmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan 1876 yılında 1. Meşrutiyet ilan edilmesine kadar ülkede "ülke hanedanın (padişah ve ailesinin) ortak malıdır" görüşü hakim olmuştur. Vicdân-ı Muâzzam'ın sözlerindeki yananlamda üstünlüğün Osmanlı halkına geçtiği görülmektedir. İmparatorluğun son yıllarına kadar hakim olan "Padişahım çok yaşa" sloganının yerini "Çok yaşa Millet, Çok Yaşa Vatan" söylemleri almıştır. Bu açıdan eser aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde yaşanan değişimlerin bir göstergesi olmuştur. Diğer yandan eserin "Yaşasın Şanlı Ordu" yazılı kodu, Cemiyet'in askeri yapısına vurgu yapmakta, Osmanlı Ordusu'ndan ziyade İttihatçı paşaları ve subayları övmektedir.

Çalışma ele aldığı konu bakımından alanda özgün olma niteliği taşımaktadır. Nitekim, alanda yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda amaçlı müzik kullanımını ele alan herhangi bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Diğer yandan çalışma, Türk Sanat Müziği'nin propaganda amaçlı kullanımına ışık tutması bakımından da alanda ilk olma özelliği taşımaktadır. Buna karşın çalışmanın yalnızca Leyla Saz Hanım'ın Vicdân-ı Muâzzam eseri üzerinden yürütülmesi çalışmanın temel sınırlılığını meydana getirmektedir. Buna açıdan gelecek çalışmaların, İttihat ve Terakki Dönemi'nin farklı evrelerinde propaganda amaçlı bestelenen Türk Sanat Müziği eserleri üzerine incelemede bulunması alana önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynakça/References

- Arpa, M. (2018). İş güvenliğinin konu alan kamu spotu reklamlarında korku çekiciliği kavramının kullanılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 105-115.
- Aslan, T. (2011). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin propaganda araçlarından hayyeale 'L-Felâh Risalesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 (29), 303-330.
- Bağçeci, S. E. (2003). Piyano eğitiminde müzikal analiz kavramı – kapsamı ve örnek klavye analizleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 159-176.
- Barthes, R. (2016). *Göstergebilimsel serüven*. (M. Rifat, S. Rifat, Çev.) 8. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2017). *Görüntünün retoriği, sanat ve müzik*. (A. Koş, Ö. Albayrak, Çev.) 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batur, S. ve Ul, Y. (1999). *Sözleri ve notaları ile marşlarımız*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Beşiroğlu, Ş. Ş. (2006). İstanbul'un kadınları ve müzikal kimlikleri. *İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), s.89.
- Çakı, C. (2018a). *Propaganda*. Ed. Mustafa Karaca ve Caner Çakı, İletişim ve propaganda. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çakı, C. (2018b). Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman propaganda kartpostallarında kullanılan karikatürlerde Türklerin sunumunun göstergebilimsel açıdan incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 73-94.
- Çakı, C. (2018c). Mitinglerin propagandadaki rolü: Nürnberg Mitingleri'ne ait fotoğrafların göstergebilimsel analizi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 59-79.
- Çakı, C., Karaburun Doğan, D. ve Yılmaz, N. (2018). Horst-Wessel Propaganda Marşı üzerinden nazizm ideolojisinin inşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (46), 89-110.
- Çakı, C. ve Gülada, M. O. (2018). Vichy Fransası'nda işgal propagandası. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 53-80.
- Çakı, C., & Topbaş, H. (2018). Almanya için Alternatif Partisi'nin göçmen karşıtı propaganda faaliyetlerini 2017 Alman federal seçimleri üzerinden okumak. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 59-74.
- Çankaya, E. (2008). *İktidar bu kapağın altındadır. gösteri demokrasisinde siyasal reklamcılık*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Çetin, M. (1997). *Boğazdaki aşiret*. İstanbul: Edile Yayınları.
- Çetin, M., & Sönmez, E. E. (2015). Sosyal temsil kuramı bağlamında kurumsal reklamlar: Türk Hava Yolları örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(39), 191-207.
- De Saussure, F. (2014). *Genel dilbilim yazıları*. (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Domenach, J. M. (2003). *Politika ve propaganda*. (Çev. Tahsin Yücel). 2. Basım. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Fiske, J. (2017). *İletişim çalışmalarına giriş*. (Çev. Süleyman İrvan). 5. Basım. Bilim ve Sanat Ankara: Yayınları.

- Geray, H. (2014). *İletişim alanından örneklerle toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. (Çev. Mehmet Yalçın). 3.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gülada, M. O. (2018). Korku çekiciliği kavramının trafik kazalarını konu alan kamu spotu reklamlarında kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 131-143.
- Gülada, M. O. ve Çakı, C. (2018). Baudrillard'ın tüketim toplumu boyutunda jil çorap reklamı örneği. *1. Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Kongresi*, Antalya.
- Jowett, S. G. & O'donnell, V. (2014). *Propaganda & persuasion*. USA: Sage.
- Kalkan Kocabay, H. (2008). *Tiyatroda göstergebilim*. İstanbul: E Yayınları.
- Karaburun Doğan, D., Sayan, Ş. ve Çakı, C. (2017). *The analysis on election music and propaganda posters of political parties in 1999 general and local elections in Turkey*. (ed. Hasan Arapgirlioğlu, Atilla Atik, Robert L. Elliott, Edward Turgeon). 2. Researches on Science and Art in 21st Century Turkey. Ankara: Gece Publishing, 179-186.
- Örmeci, O. (2010). Jön Türkler ve İttihat Ve Terakki. *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı VIII, 95-109.
- Özcan, Nuri. (1979). *Leyla Saz. İslam ansiklopedisi* (Cilt 27, s. 158). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı göstergebilim sözlüğü: Kavramlar, yöntemler, kuramcılar, okullar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Semiz, Y. (2014). İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük politikası. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(35), 217-244.
- Sığırcı, İ. (2016). *Göstergebilim uygulamaları, metinleri, görselleri ve olayları okuma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sılay, K. (2000). *Erkeğin ağzıyla söylenen gazel: Osmanlı kadın şairler ve ataerkilliğin gücü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şimşek, H. (2012). İttihat ve Terakki yönetimi ve gayrimüslim cemaatler. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 12(16), 181-192.
- Tanyeri Mazıcı, E. ve Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in korku çekiciliği bağlamında kamu spotu reklamlarında kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (3). 290-306.
- Tekinalp, Ş. ve Uzun, R. (2013). *İletişim araştırmaları ve kuramları*. 4. Baskı. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ulu, C. (2011). Çanakkale Muharebeleri sırasında basının propaganda aracı olarak kullanılması: Harp Mecmuası örneği. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 12, ss. 61-83.
- Yaylagül, L. (2017). *Kitle iletişim kuramları. Egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. 8. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.